

LEO PLEYSIER

De zoon, de maan
en de sterren

VERHALEN

2014

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Als ik kan
Jan van Eyck

Alfabet

– Kom, mama, we beginnen, zegt Maarten. Ben je er klaar voor? vraagt hij.

En dan nog eens: Klaar?

Maar zijn moeder reageert niet. Of toch: ze knip-pert met haar ogen.

– Oké, dan beginnen we, zegt Maarten.

Moeder (57) en zoon (24) bevinden zich in het appartement op tweehoog van een gerestaureerd Antwerps pand waarvan de ramen aan de straatzijde uitzicht bieden op het viaduct waarlangs de spoortreinen zowel boven- als ondergronds het station van Antwerpen Centraal bereiken. Aan de achterkant kijk je uit op de gecementeerde zijgevel van een synagoge, op een stadstuintje waar een wilde kastanje in bloei staat en op de met een hek omheinde speelplaats van een grote Joodse school. De woonkamer van het appartement is licht en het is er ook aangenaam van temperatuur. Maarten staat met zijn ene schouder tegen de wand geleund. Zijn moeder zit aan tafel: onbeweeglijk, afwachting en zwijgend.

– Daar gaan we, zegt Maarten.

En met zijn vinger wijst hij de eerste letter aan op het alfabetbord dat hij zes weken geleden tegen de kamerwand, vlak boven de verwarmingsradiator, heeft opgehangen – als ging het om een wandversiering, een schilderij, een kopergravure of een aquarel.

– A! zegt Maarten.

Daarbij kijkt hij zijn moeder recht in de ogen en wacht hij op haar reactie. Maar die volgt niet.

Dan naar de tweede letter.

Ook geen reactie.

– C dan?

Ook niet.

– D?

Ook al niet.

– De E?

– De F?

– De G?

– De H?

– De I?

Nu pas knippert zijn moeder weer met haar ogen, en vervolgens schrijft Maarten met geel krijt de letter I op het groene schrijfbordje dat vlak onder het alfabetbord is aangebracht.

– Voilà.

Opnieuw en van voren af aan doorloopt Maarten het alfabet tot hij weer een letter bereikt waarbij zijn

moeder met haar ogen knippert. Dit gebeurt pas bij de letter K. En dus noteert Maarten nu ook de letter K op het schrijfbord – hij zet hem vlak achter de letter I die er al staat. Op Maartens gezicht verschijnt een be-moedigend glimlachje.

IK

– Het eerste woord?

– Ja?

– Spatie?

– Ja?

– Oké mama. We zijn vertrokken.

Op straat is het erg druk met al die Joodse kinderen die door hun ouders tot aan de school begeleid worden. Sommigen gaan te voet, anderen komen met de fiets of met de step, maar de meeste kinderen worden gebracht met de auto.

Strategisch opgesteld in de buurt van de schoolpoort staat een bewaker op het trottoir. Hij heeft een wollen legermuts op en draagt een geel fluorhesje over zijn vliegeniersvest. En hij is alert, dat is hem aan te zien. Ondertussen probeert hij ook nog een beetje de orde te handhaven in het straatverkeer, want met al die traag aanschuivende auto's en die dikwijls achteloos overstekende schoolkinderen is het daar een chaotisch gedoe aan het worden.

Maarten concentreert zich opnieuw op de letters van het alfabetbord. Samen met zijn moeder loopt hij

de rij af. De A, de B, de C, de D, de E, de F, de G, de H, de I, de J...

Dit kost tijd, o ja, en het is lastig soms, voor allebei, want door misverstanden gaat het geregeld fout en daardoor verloopt het allemaal nogal moeizaam. Maar Maarten is lief en geduldig voor zijn moeder. Niets is hem te veel, ook al zijn de zorg, de hulp en de bijstand die zijn moeder nodig heeft een almaar veel-eisender opdracht aan het worden – niet alleen voor Maarten maar voor iedereen die erbij betrokken is. Deze week is al de tweede keer dat Maarten verlof heeft moeten vragen op het bureau waar hij sinds een maand of acht als architect-stagiair aan de slag is. Hij houdt er zich hoofdzakelijk bezig met het samenstellen en controleren van restauratiedossiers die verband houden met de conservatie van gebouwd erfgoed. Dat wil zeggen: de inventaris en de bouwhistorische nota en de opmetingsplannen en de uitvoeringsdetails en de lastenboeken en het stratigrafische onderzoek en de foto's. En niet te vergeten: de lokalisatie en de diagnose van de schadepatronen. Kortom, de papierwinkel die voorafgaat aan de komst van de schoonmakers en aan het herstelwerk door de vaklieden op de bouwerven in de ateliers.

– Ja?

– Of nee?

– Mama, ik herhaal: de J?

– Oké, de J niet dan.

En met een veeg van zijn vingertoppen over het schrijfbord laat Maarten deze zojuist door hem opgeschreven letter prompt weer verdwijnen.

Een Fokker-schroefvliegtuig dat grommend boven de stad uit de wolken tevoorschijn komt, almaar sneller daalt en zich voorbereidt op de landing. De letters van de vliegmaatschappij waartoe het toestel behoort zijn van hieruit niet goed leesbaar. De K en de L en de M? Wie weet. De B en de A? Zou ook kunnen. Al zijn de V, de L en de M waarschijnlijker.

De bewoonster van het appartement op de begane grond van het naastliggende pand verlaat haar woning met een strijkplank onder de arm. Ze trekt de voordeur achter zich dicht en loopt naar haar auto die geprangd tussen twee bestelwagens op de parkeerstrook staat, deponeert de strijkplank op de achterbank en stapt vervolgens in. Ze start de motor en zet de richtingaanwijzer aan. Ze manoeuvreert net zo lang tot er voldoende ruimte is om de parkeerstrook te verlaten. Ze wacht tot een gelegenheid zich aandient en dan voegt ze zich in de verkeersstroom die voorbijkomt en die aan het einde van de straat in een haakse bocht lijkt op te lossen.

Onverwijd gaat Maarten op zoek naar de volgende letter en naar het volgende woord. En daar heeft hij zijn zwijgzame moeder hard bij nodig. Dus loopt hij

nogmaals de letterrijen af, helemaal tot het einde. Van A tot Z. Maar geen enkele reactie van zijn moeder deze keer. Dit levert helemaal niets op. Wéér mislukt.

– Ja maar mama! Hoe kan dat nu? Heb je wel opgelet eigenlijk?

– Zeg eens: heb je wel opgelet?

– We beginnen opnieuw.

– Volg je, mama? Volg je me nu? Zul je me aandachtig volgen deze keer?

– Oké, mama.

Nu gaat het beter. Letter voor letter komt op het schrijfbord een tweede woord tot stand. Dat wil zeggen: het woord dat bestaat uit een W, een I en een L. Spatie.

WIL

IK WIL

Onderwerp en persoonsvorm. Da's duidelijk. Zover zijn we dus al.

En nu vooruit, op naar de volgende letter en op naar het volgende woord. Want wat WIL jij, mama? vraagt Maarten.

– Een glas water?

– Dat ik je stoel een beetje verplaats?

– Dat ik harder praat?

– Langzamer misschien?

– Of stiller?

- Dat ik een schoon tafelkleed neerleg? Meer licht maak in de keuken?

- Dat ik de verwarming wat hoger zet?

- Je vingernagels knip?

- Je voeten masseer?

- Je hand in de mijne neem?

- Je mond afveeg?

- Dat ik boven wat voor je haal?

- Dat ik nog een extra kussentje achter je rug stop?

- Je neus afdroog?

- Met een spons je lippen bevochtig?

- Een cd met je geliefde muziek opzet?

- Dat ik de kamerplanten water geef?

Maar Maartens moeder geeft geen kik. Haar ontbijt – tegenwoordig ochtendvoeding genoemd – is haar net toegediend door de thuisverpleegster. Deze laatste heeft haar daarna ook nog gewassen, verschoond en aangekleed. En dan: op naar het volgende adres, want de verpleegster was hier vanochtend nog maar aan het begin van haar dagronde.

Na de thuisverpleegster is Maarten gearriveerd. Straks komen de huisarts voor de medicatie en de fysiotherapeute voor de massage en de oefeningen. Vanavond komt ook de thuisverpleegster nog opnieuw langs. En voor de overnachting is vandaag Maartens oudste, tegenwoordig in Gent woonachtige zus Els aan de beurt.

Weer een trein die nadert en vertraagt. Het bijbehorende geluid wordt geritmeerd door het geleidelijk afnemende geklik van de treinstelwielen over de lussen van de rails. Onbeweeglijk zitten de reizigers in de elektrisch verlichte rijtuigen die voorbij komen gereden. Aan de zijkant van de aan elkaar vastgekoppelde wagons zijn reusachtige en felle graffitiletters aangebracht, en in het voorbijkomen leest dat vandaag ongeveer als volgt: ONE MAN ARMY KILL TRC ENDLESS. Wat dat ook moge betekenen. Want Maarten heeft niet de gewoonte om op dit soort dingen te letten, laat staan ze te lezen of te proberen de betekenis ervan te ontdekken. In elk geval: zo dadelijk zal deze boodschap, samen met de trein, over het viaduct met zijn ronde, romaans geïnspireerde torentjes van wit en grijs graniet, de stationshal van glas en staal binnenrijden.

Dit oude, in eclectische stijl gebouwde viaduct is nog maar onlangs schoongemaakt en gerestaureerd. Vanuit zijn moeders appartement heeft Maarten de voorbije maanden dikwijls staan kijken naar de in plastic regenkledij gestoken arbeiders die, staand op de steigers – maar wel gedeeltelijk verborgen achter een witte nylon afscherming – en terwijl ze met beide handen de lans van de hogedrukreiniger vasthielden, al het stof en vuil wegspoten dat zich in de loop van meer dan een eeuw op dit kilometerslange stenen

kunstwerk had vastgezet. Het steenkoolzwart dat nog herinnert aan de sissende en fluitende stoomlocomotieven die hier ooit passeerden. Het grijszwart van regenwater dat zich vermengd heeft met de uitstoot van auto's, vrachtwagens en verwarmingsketels, en dat zowel de uit zandsteen beeldhouwde waterspuwers als het graniet van de torentjes en de dekstenen van de balustrade heeft aangetast. Het stof dat op het metselwerk van de steunberen zit, met daartussen de wit en geel beschimmelde gewelven die schuin liggende taludplaten overdekken. Maar nu dat stof en dat vuil verwijderd is, blijkt elk van deze platen een andere mozaïektekening te hebben die bestaat uit delicaat tegelwerk van blauwgrijs natuursteen en roodbruine terracotta.

En nu deze restauratie gebeurd is, zo bedenkt Maarten, zouden ten slotte ook de meldingen van de graffiti-spuisers op de treinstellen onder handen kunnen worden genomen door de schoonmakers.

Maar verder, kom op. Op naar het derde en het vierde, mogelijk het vijfde, en misschien zelfs ook nog een zesde, een zevende en een achtste woord. Hoewel. Gewoonlijk zijn de meeste van zijn moeders berichten zo kort en bondig als maar zijn kan.

IK WIL NOG

– Eten?

– Rusten?

– Drinken?
– Liggen?
– Slapen?
– Naar het toilet?
– Naar buiten misschien? Even wat frisse lucht happen?

Maar geen reactie.

– Kom, mama, dan moeten we voort, zegt Maarten.
De N, de I, de E, de T.

NIET

IK WIL NOG NIET

– Wat wil je nog niet?
– Mama?
– Wat wil je nog niet?
– Zeg het mama! Zeg wat je te zeggen hebt! Zeg het dan, mama!
– Doet het ergens zeer misschien?
– Mama, als het zeer doet: zég het dan!

Waar blijven ze toch met het apparaatje dat het mogelijk maakt om iemands gedachten te lezen? denkt Maarten.

Buiten klinkt het piepsignaal van een achteruitrijdende vuilnisauto. Ook het hydraulische tilsysteem dat de inhoud van de groene, op het trottoir gereedstaande afvalcontainers in de vuilnisauto kiept, maakt veel lawaai. AFVAL BESTAAT NIET. Zeggen ze. Jawel, denkt Maarten, afval bestaat wél. En het op-

halen zorgt voor veel lawaai en gedruis. Vanochtend klinkt dat enigszins zoals het gebonk van de grote trom die in de fanfare wordt meegedragen tijdens een parade.

Er zijn dagen dat er hier opvallend veel politieagenten te zien zijn in het straatbeeld, zowel in uniform als in burger. Vooral in de periode rond het Joodse Nieuwjaar is dat het geval. Dan wordt heel deze straat, en soms ook heel de buurt, met barricades afgesloten voor het verkeer. En de politiemannen zijn dan druk in de weer met hun gsm's en walkietalkies. Sommigen dragen een machinepistool om hun schouder.

In de panden en de woningblokken die zich aan de overkant van het viaduct bevinden, zijn de appartementen die door Joden worden bewoond in het donker meestal te herkennen aan de vele tl-buizen die in hun keukens, woonkamers en slaapkamers branden. Het licht is er helderder maar meestal ook kouder dan elders. En dikwijls zijn al die brandende tl-buizen 's avonds goed zichtbaar door de soms volledig, soms maar gedeeltelijk dichtgeschoven venster gordijnen.

- Oké nu, mama? Gaat het? Zullen we eens verdergaan?

- Zullen we?

- Ja?

- Kom, dan gaan we verder.

- De S?
- Voilà, de S.
- De T?
- Ook al.
- De U?
- De V?
- De W?
- XYZ?

En inderdaad, nu vorderen ze, Maarten en zijn moeder, traag maar gestaag. Stapvoets bewegend door het alfabet. Slenterend van klinker naar medeklinker, soms halt houdend bij een twijfelgeval.

- Ja of nee mama? Wees duidelijk. Ik probeer dat ook te zijn.

- Oké, nee dus.

Zo, hink-stap-springend van de ene letter naar de andere. Op zoek naar de verbindingen die met deze letters tot stand kunnen worden gebracht en naar de volgorde van de woorden die er al zijn. Maar evengoed zijn ze op zoek naar de spaties die tussen de woorden staan. Dit alles in een tempo dat wordt bepaald door de wijsvinger van Maarten enerzijds en het ooggeknipper van zijn moeder anderzijds. Wat de ene al weet, daar heeft de andere nog het raden naar.

Deze sessie duurt net zo lang tot er voldoende hele en halve woorden zijn gevormd en opgeschreven. Net

zo lang tot er voldoende op het schrijfbord staat, opdat Maarten ineens zal begrijpen wat zijn aan de smerige ziekte van de eerste, de twaalfde en de negentienste letter van het alfabet lijdende moeder de wereld vandaag te melden heeft.

IK WIL NOG NIET

Gevolgd door:

de S

de T

de E

de R

de V

de E

de N

Punt? Allicht. En een spatie natuurlijk. En stoppen nu maar.

Gezang klinkt uit de openstaande ramen van de nabijgelegen Joodse school. Of komt het uit de synagoge? Jeruzalem: stad van goud, stad van licht en van koper.

Een autoportier dat dichtgeslagen wordt. Het gierende geluid dat te horen is op het moment dat de chauffeur van een voorbijrijdende lijnbus naar een hogere versnelling schakelt.

Maarten kijkt zijn moeder aan en stapt dan resoluut op haar af. Hij houdt even zijn adem in en kreunt een beetje als hij weer uitademt.

– Oké, mama, ik heb het begrepen hoor, en ik zal het voortzeggen aan de anderen.

Vervolgens haalt Maarten zijn zakdoek tevoorschijn en dekt daarmee zowel zijn hals als zijn klam geworden voorhoofd droog.

– Jazeker, mama. Maar als je geen leven meer hebt en als het leven geen leven meer is?

Over het viaduct opnieuw een trein die komt aanstormen, die als een op hol geslagen robot met grote kracht en snelheid almaar dieper de stad binnendringt. Zal in het station, daar waar het spoor ineens ophoudt, het pneumatische stootblok robuust en veerkrachtig genoeg zijn om de klap op te vangen en het treinstel tot stilstand te brengen? Waarschijnlijk niet.

Maarten heeft de hand van zijn moeder vastgenomen in de zijne. Met zijn vrije hand streelt hij nu de bovenkant van haar weliswaar warme, maar helemaal slap aanvoelende linkerhand.

Zullen in deze straat de vensterruiten nog heel blijven als van de schokgolf die gepaard gaat met de explosie van een vlakbij geparkeerde bomauto, alle voorgevels van de huizen een paar centimeter naar achteren gedrukt worden op hun fundamenteën? Nee. Natuurlijk niet. Want het is altijd eerst het glas dat het begeeft, en daarna pas beginnen de gevels en de muren te wankelen – als ging het om decorpane-

len die tijdens de pauze door het onzichtbaar blijvende podiumpersoneel nog een klein beetje worden verschoven.

Op de radio het *Stabat Mater*. RV 621.

F mineur.

Alt, strijkers en basso continuo.